«Қызылорда облыстық тарихи және мәдени ескерткіштерді қорғау жөніндегі» КММ
"Археологиялық зерттеулер" ЖШС

«Бекітемін»
"Археологиялық зерттеулер"
ЖШС директоры
Амиров Е.Ш.

_____
(қолы)
«07» шілде 2021 ж.

Қызылорда облысының аумағында тарих және мәдениет ескерткіштерінің қорғау аймақтарын,құрылыс салуды реттеу аймақтарын және қорғалатын табиғи ландшафт аймақтарын анықтауды жүргізу бойынша жұмыстар

археологиялық ескерткіш
Зангарқала қалашығы

Қызылорда - Қараганды, 2021

Мазмұны

Түсіндірмелі жазба 3

Ғылыми-зерттеу жұмыстары 4

Фотосуреттер 9

Сызба-графикалық материалдар 10

Түсіндірмелі жазба

2021 жылдың дала маусымында "Археологиялық зерттеулер" ЖШС Қызылорда облысы аумағындағы тарих және мәдениет ескерткіштерінің қорғау аймақтарын, құрылыс салуды реттеу аймақтарын және қорғалатын табиғи ландшафт аймақтарын анықтау жөніндегі жұмыстарды жүзеге асырды.

Жұмыстарды жүзеге асыру үшін негіздеме: 2021 жылғы 03 маусымындағы № 42 қызметтерді мемлекеттік сатып алу туралы шарт.

Ғылыми-зерттеу жұмыстары келесі ескерткіште жүргізілді:

Зангарқала қалашығы. Жергілікті маңызы бар ескерткіш (археология), Сырдария ауданының аумағында орналасқан N44°27'00,1027" E64°50'58,6929". Қызылорда облысы әкімдігінің 2020 жылғы 4 мамырдағы №28 қаулысымен бекітілген Қызылорда облысы бойынша жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінің мемлекеттік тізіміндегі №173 ескерткіш.

Жоғарыда аталған жергілікті маңызы бар тарих және мәдениет ескерткіштерінде ғылыми-зерттеу жұмыстары нормативтік-құқықтық базаға сәйкес және шарттың техникалық спецификациясы шеңберінде жүргізілді.

Нормативтік-құқықтық база:

1. "Тарихи-мәдени мұра объектілерін қорғау және пайдалану туралы" 2019 жылғы 26 желтоқсандағы Қазақстан Республикасы Заңы;
2. Тарих және мәдениет ескерткішінің қорғау аймағын, құрылыс салуды реттеу аймағын және қорғалатын табиғи ландшафт аймағын және оларды пайдалану режимін айқындау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 14 сәуірдегі № 86 бұйрығы.

Ғылыми-зерттеу жұмысы туралы есептің арнайы тарауында ескерткіштің координаттары, фото және қорғау аймақтарының схемалары толық сипатталған барлық іздестіру кешенінің сипаттамасы келтірілген.

Ғылыми-зерттеу жұмыстары

Ғылыми-зерттеу жұмыстарының барлық кешені үш кезеңге бөлінді. Бірінші (камералдық) жергілікті маңызы бар зерттелетін ескерткіштер туралы деректер, олардың мұрағаттық, библиографиялық және картографиялық материалдарда ескерілуі пысықталды, экспедицияның оңтайлы бағыты жасалды. Екінші кезеңде, тікелей дала жұмыстарын білдіретін келесі іздестірулер жүргізілді: ескерткіштер мен қоршаған ортаның топографиялық және ахуалдық жоспарлары алынды, объектілердің координаттары нақтыланды, қолданыстағы заңнамамен белгіленген барлық аймақтар анықталды, аэрофотүсірілім жүргізілді. Қорытынды кезеңде GIS ортасында жаңа картографиялық материалдарды өңдеу және жасау бойынша жұмыстар жүргізілді, фото дайындалды, ғылыми зерттеулердің қорытындылары бойынша есеп жасалды.

Тарих және мәдениет ескерткішінің сипаттамасы

Жергілікті маңызы бар ескерткіш (қала құрылысы және сәулет), Сырдария ауданы, Іңкәрдария ауылынан солтүстік-шығысқа қарай 30 шақырымда орналасқан, (координаттары: N44°27'00,1027" E64°50'58,6929").

1960 жылы ХАЭЭ (С.П. Толстов) ашылды және зерттелді, Заңғарқала қалашығы IX- XI ғасырға жатады. Сырлы-там қалашығынан солтүстік-шығысқа қарай 3 км жерде орналасқан.

Құрылымы жағынан Сырлытам қалашығына ұқсас. Қалашық дөңгелек пішінді, диаметрі 300 м-ге дейін.

Қалашықтың құрамына төртбұрышты пішіндегі цидадель және дөңгелек бекіністі қабырғаларымен цитадельдің солтүстік қабырғасына жапсарлас орналасқан қала сыртындағы құрылыстар кіреді. Екінші сыртқы қабырғасы бар, ол суармалы егістіктер мен ғимараттармен қоршаған аймақтың кең кеңістігін қамтиды.

Қалашықтың барлық қабырғалары қатты шайылып кеткен; барлау кезінде табылған керамикалық материалдар сарлытам қалашығындағы материалдарға ұқсас; сырлы қышпен суарылмайтын керамиканың арақатынасы бірдей; X-XI ғғ. жататын қыш ыдыстың тек екі фрагменті ғана табылған.

Тіркеу және жер кадастры бойынша Сырдария аудандық бөлімі мәлеметі бойынша ескерткіш орман қорының жерінде орналасқан (01.07.2021 ж. №03-11-61-59/154 «Азаматтарға арналған үкімет» Мемлекеттік

корпорациясы» КЕ АҚ Қызылорда облысы бойынша филиал Тіркеу және жер кадастры бойынша Сырдария аудандық бөлімінің хаты).

Ескерткіш Сырдария ауданында орман қорының жерінде орналасқан.

Қазіргі уақытта ескерткіштің аумағы 56 067,21 кв.м (сур. 1-4).

Тарихи мұра ескерткіш аймағының шеткі нүктелерінің координаттары:

Шеткі нүкте	Тарихи-мәдени мұра аймағы	
солтүстік шеті	N44°27'3,973"	
	E64°50'59,135"	
солтүстік-батыс шеті	N44°27'3,652"	N44°27'3,08"
	E64°50'55,628"	E64°50'54,56"
солтүстік-батыс шеті	N44°22'2,896"	N44°27'1,856"
	E64°50'52,65"	E64°50'51,405"
оңтүстік-батыс шеті	N44°26'56,77"	
	E64°50'54,847"	
оңтүстік шеті	N44°26'55,828"	
	E64°50'57,245"	
оңтүстік- шығыс шеті	N44°26'55,935"	N44°26'57,487"
	E44°22'2,896"	E64°51'3,424"
шығыс шеті	N44°26'59,243"	N44°27'0,372”
	E64°51’5,445”	E64°51’5,423”
солтүстік-шығыс шеті	N44°27'2,75"	
	E64°51'2,794"	

Пайдаланылған әдебиет

Библиография:

1. Археологическая карта Казахстана. – Алма-Ата: АН КССР, 1960.
2. Свод памятников истории и культуры Республики Казахстан. Кызылординская область. – Алматы: Аруна, 2007. – с . 318.
3. Каллаур В.А. Древние крепости и курганы по реке Сыр-Дарье в восточной части Перовского уезда //ПТКЛА. – VI. – Ташкент, 1901.

Күзет аймағы (сур. 5).

Тарих және мәдениет ескерткішінің қорғау аймағын, құрылыс салуды реттеу аймағын және қорғалатын табиғи ландшафт аймағын және оларды пайдалану режимін айқындау қағидаларын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 14 сәуірдегі № 86 бұйрығына сәйкес ескерткіштің қорғау аймағы анықталды - археологиялық тарих және мәдениет ескерткішінің мәдени қабаттарын табудың шеткі шекарасынан, егер де ескерткіштер тобы кезінде-тарих және

мәдениет ескерткіштерінің сыртқы шеткі шекарасынан 40 (қырық) метр қорғау аймағымен қоршалады.

Жоғарыда көрсетілген заңға сәйкес Зангарқала қалашығы ескерткіштің қорғау аймағы оның сыртқы шекараларынан 40 м өлшеммен анықталады. Қорғау аймағының аумағында тарихи-мәдени мұра объектісінің сақталуына, оның тарихи-мәдени қабылдауына зиянды әсер ететін жұмыстар жүргізілмейді.

Қорғау аймағының ауданы 40 070,43 м² құрайды.

Қорғау аймағының шеткі нүктелерінің координаттары:

Шеткі нүкте	Күзет аймағы	
солтүстік шеті	N44°27'5,258"	
	E64°50'59,362"	
солтүстік-батыс шеті	N44°27'4,912"	N44°27'4,359"
	E64°50'55,211"	E64°50'53,762"
солтүстік-батыс шеті	N44°27'3,892"	N44°27'2,212"
	E64°50'51,486"	E64°50'49,665"
солтүстік-шығыс шеті	N44°27'3,837"	
	E64°51'3,793"	
шығыс шеті	N44°27'0,564"	N44°26'59,13"
	E64°51'7,224"	E64°51'7,262"
оңтүстік-шығыс шеті	N44°26'56,599"	N44°26'54,816"
	E64°51'4,769"	E64°51'1,019"
оңтүстік шеті	N44°26'54,523"	
	E64°50'57,172"	
оңтүстік-батыс шеті	N44°26'55,567"	
	E64°50'53,918"	

Құрылыс салуды реттеу аймағы (сур. 6).

Ескерткіштің қорғау аймағы 8-бапқа сәйкес анықталған Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 14 сәуірдегі № 86 бұйрығы. «тарих және мәдениет ескерткішінің қорғау аймағын, құрылыс салуды реттеу аймағын және қорғалатын табиғи ландшафт аймағын және оларды пайдалану режимін айқындау қағидаларын бекіту туралы» - Тарих және мәдениет ескерткішін салуды реттеу аймағы қорғау аймағының бірдей шамасына тең анықталады. Тарих және мәдениет ескерткішін салуды реттеу аймағы тарих және мәдениет ескерткішінің қорғау аймағының шетінен белгіленеді.

Жоғарыда көрсетілген заңға сәйкес, Зангарқала қалашығының құрылысын реттеу аймағы күзет аймағының шекарасынан 40 мөлшерінде

белгіленеді. Құрылыс салуды реттеу аймағы тарихи-мәдени мұра объектілерінің қалаларды, елді мекендерді, пейзажды салу мен жоспарлаудың тарихи қалыптасқан жүйесінде кеңістіктік, композициялық рөлін сақтау үшін, тарихи-мәдени мұра объектісінің қазіргі қала құрылысы немесе табиғи ортамен үйлесімді бірлігін қамтамасыз ету үшін белгіленеді. Құрылыс салуды реттеу аймағының ауданы 50 034,11 м² құрайды.

Құрылыс салуды реттеу аймағының шеткі нүктелерінің координаттары:

Шеткі нүкте	Құрылыс салуды реттеу аймағы	
солтүстік шеті	N44°27'6,515"	
	E64°50'59,849"	
солтүстік-батыс шеті	N44°27'6,179"	N44°27'5,643"
	E64°50'54,824"	E64°50'53,153"
солтүстік-батыс шеті	N44°27'4,855"	N44°27'2,338"
	E64°50'50,269"	E64°50'47,844"
солтүстік-шығыс шеті	N44°27'4,848"	
	E64°51'4,926"	
шығыс шеті	N44°27'0,647"	N44°26'59,072"
	E64°51'9,031"	E64°51'9,08"
оңтүстік-шығыс шеті	N44°26'55,759"	N44°26'53,642"
	E64°51'6,16"	E64°51'1,794"
оңтүстік шеті	N44°26'53,235"	
	E64°50'56,961"	
оңтүстік-батыс шеті	N44°26'54,415"	
	E64°50'52,992"	

Қорғалатын табиғи ландшафт аймағы (сур. 7).

Ескерткіштің қорғау аймағы 9-бапқа сәйкес анықталған Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрінің 2020 жылғы 14 сәуірдегі № 86 бұйрығы. «тарих және мәдениет ескерткішінің қорғау аймағын, құрылыс салуды реттеу аймағын және қорғалатын табиғи ландшафт аймағын және оларды пайдалану режимін айқындау қағидаларын бекіту туралы» - Тарих және мәдениет ескерткішінің қорғалатын табиғи ландшафты аймағы құрылыс салуды реттеу аймағының шамасына тең анықталады. Қорғалатын табиғи ландшафт аймағы құрылыс салуды реттеу аймағының шетінен белгіленеді.

Жоғарыда көрсетілген заңға сәйкес, Занғарқала қалашығы ескерткішінің қорғалатын табиғи ландшафт аймағы құрылыс салуды реттеу аймағының шекарасынан 40 м өлшеммен анықталады. Қорғалатын табиғи

ландшафт аймағының аумағында ландшафтың, сумен жабдықтау жүйесінің, өсімдіктердің және аймақ режимінде көзделген басқа да элементтердің сипатын өзгертпейтін қызметке жол беріледі.

Жергілікті тұрғындардың мал мен бақшаларға арналған қоралар орнату түріндегі шаруашылық қызметі нысанның сақталуына қауіп төндіреді.

Қорғалатын табиғи ландшафт аймағының ауданы 60 052,62 м² құрайды.

Қорғалатын табиғи ландшафт аймағының шеткі нүктелерінің координаттары:

Шеткі нүкте	Қорғалатын табиғи ландшафт аймағы	
солтүстік шеті	N44°27'7,807"	
	E64°51'0,038"	
солтүстік-батыс шеті	N44°27'7,431"	N44°27'6,894"
	E64°50'54,357"	E64°50'52,556"
солтүстік-батыс шеті	N44°27'5,796"	N44°27'2,576"
	E64°50'49,021"	E64°50'46,064"
солтүстік-шығыс шеті	N44°27'5,86"	
	E64°51'6,055"	
шығыс шеті	N44°27'0,715"	N44°26'58,954"
	E64°51'10,837"	E64°51'10,881"
оңтүстік-шығыс шеті	N44°26'54,952"	N44°26'52,512"
	E64°51'7,58"	E64°51'2,676"
оңтүстік шеті	N44°26'51,956"	
	E64°50'56,649"	
оңтүстік-батыс шеті	N44°26'53,272"	
	E64°50'52,087"	

Фотосуреттер

Фото 1. Занғарқала қалашығы ескерткішіндегі қорғау тақтасы

Фото 2. Занғарқала қалашығы

Фото 3. Занғарқала қалашығы. Жалпы көрініс

Фото 4. Занғарқала қалашығы. Жоғарыдан түсірілген көрініс.

Фото 5. Занғарқала қалашығы. Жоғарыдан түсірілген көрініс

Фото 6. Занғарқала қалашығы. Жоғарыдан түсірілген көрініс.

Сызба-графикалық материалдар

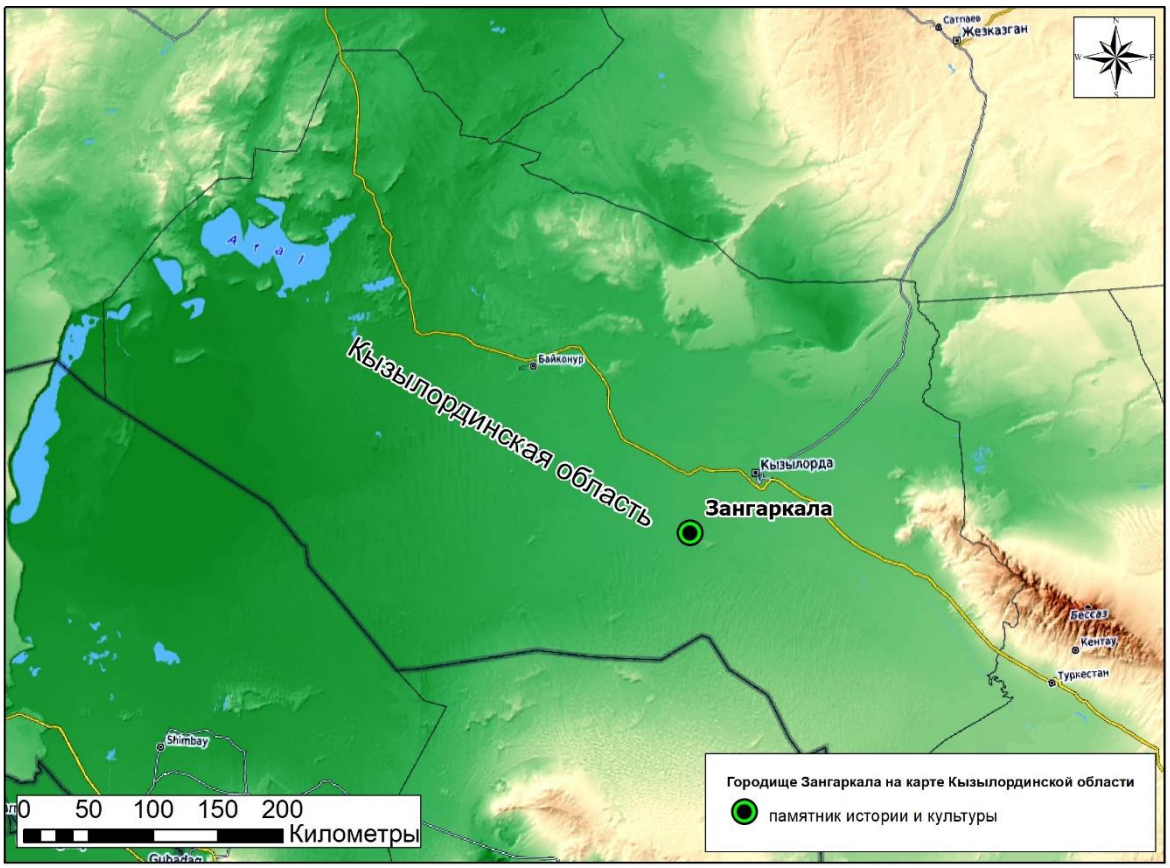

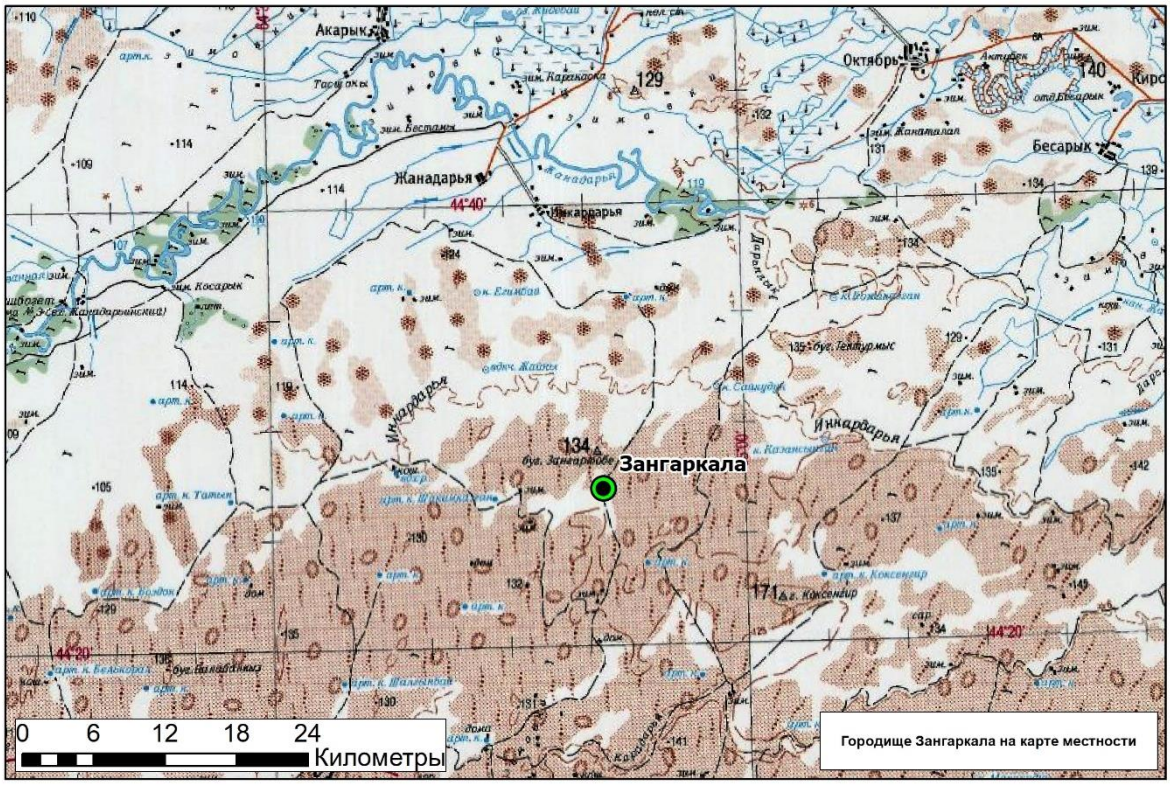

Сур. 1. Тарихи-сәулет тірек жоспары

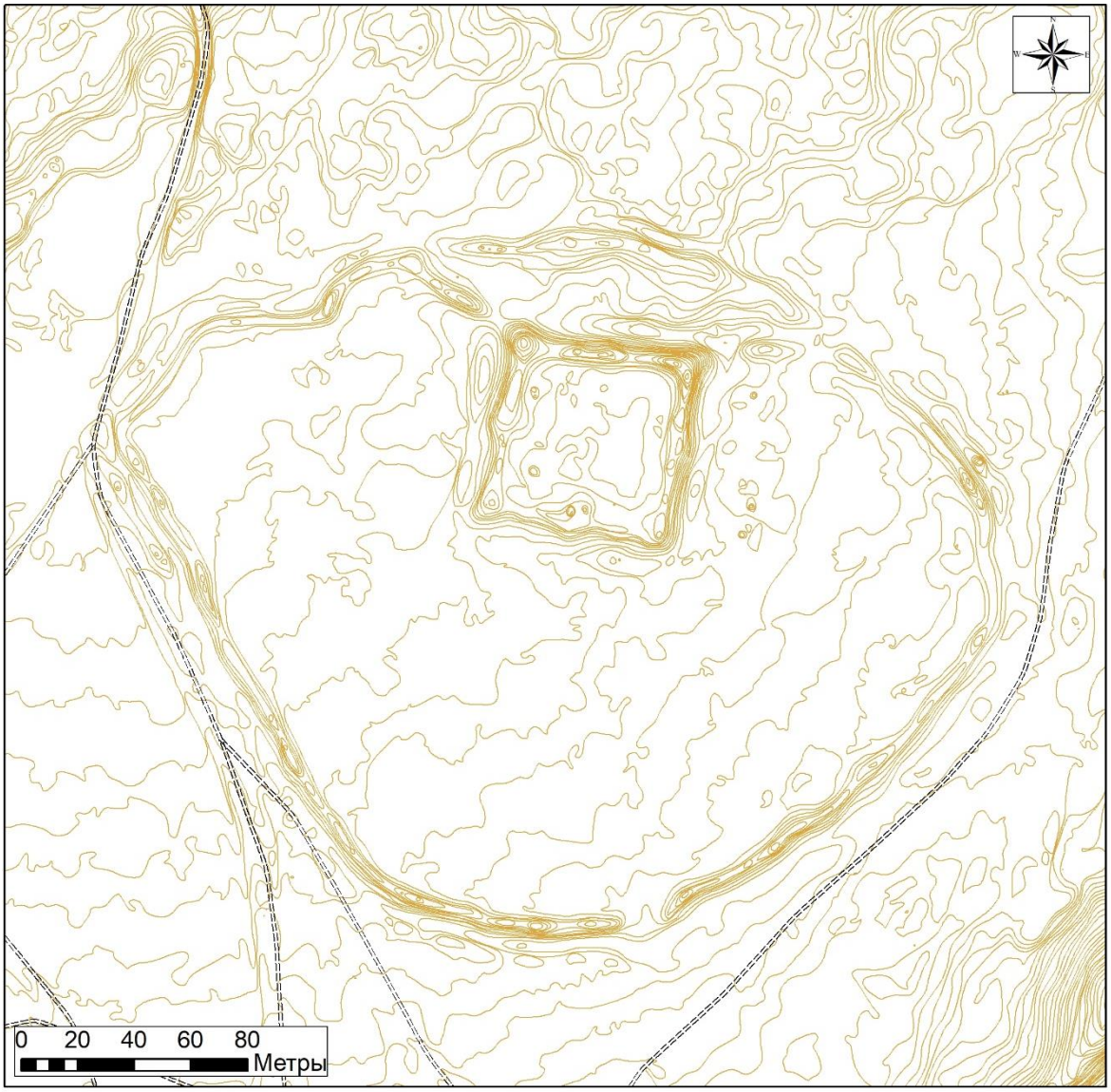

Сур. 2. Занғарқала қалашығының топографиялық жоспары

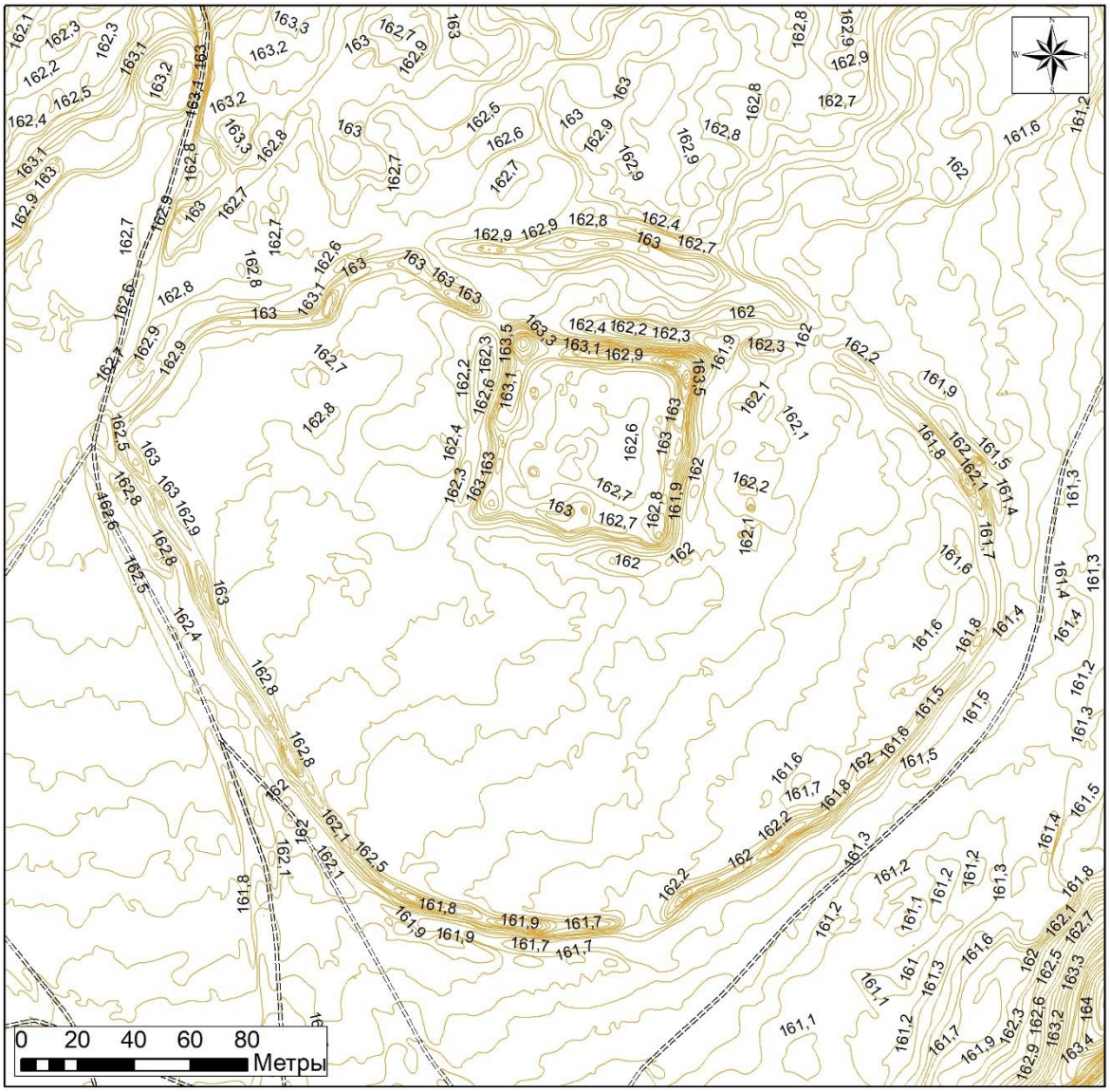

Топографический план городища Зангаркала со значениями абсолютных высот

====== грунтовые дороги

изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 3. Абсолюттік биіктігі бар, Занғарқала қалашығының топографиялық жоспары

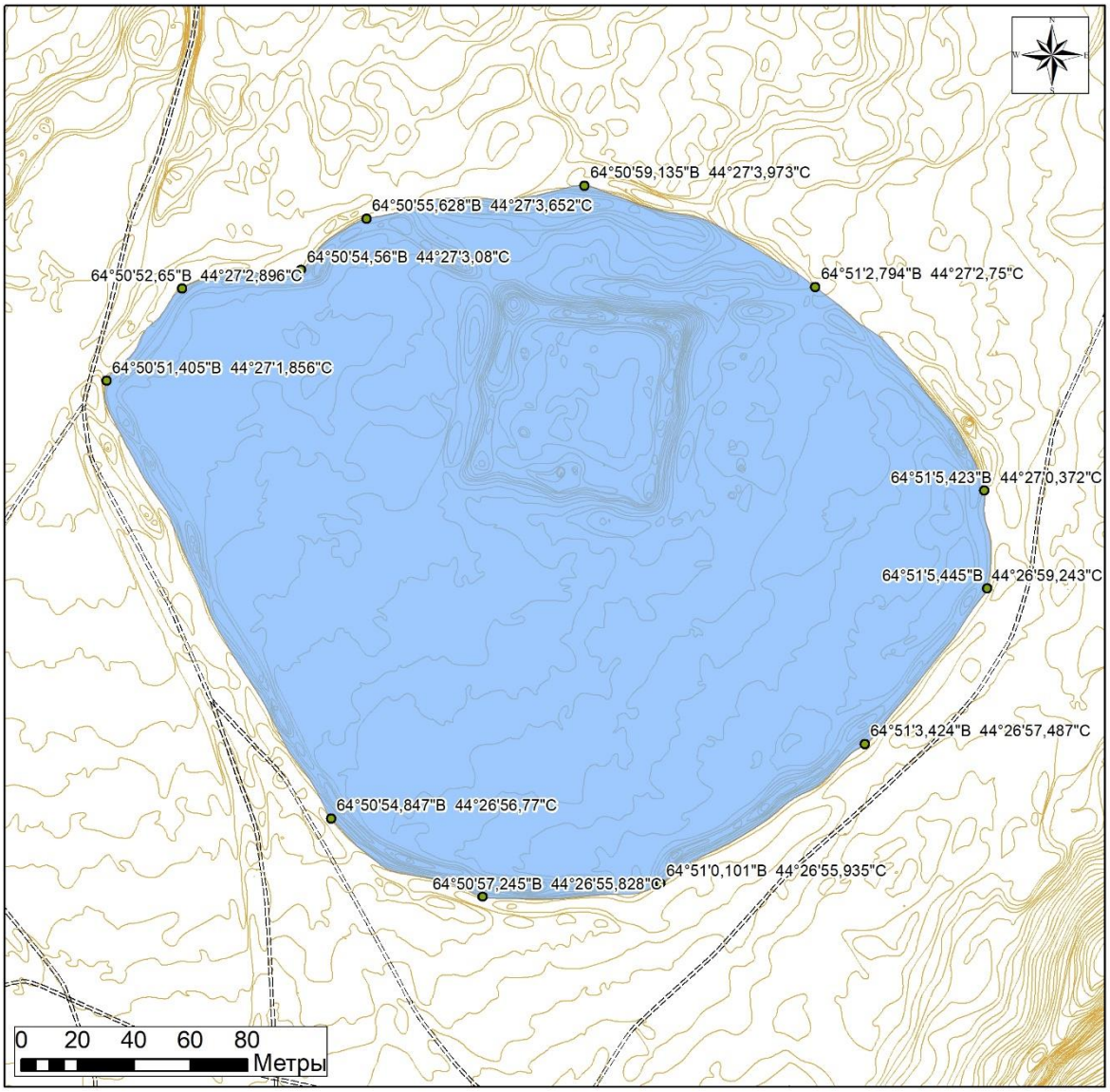

Городище Зангаркала. Границы памятника историко-культурного наследия.

координаты

памятник историко-культурного наследия; площадь 56 067,21 кв.м

====== грунтовые дороги

изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 4. Занғарқала қалашығы. Тарихи-мәдени мұра ескерткішінің шекарасы

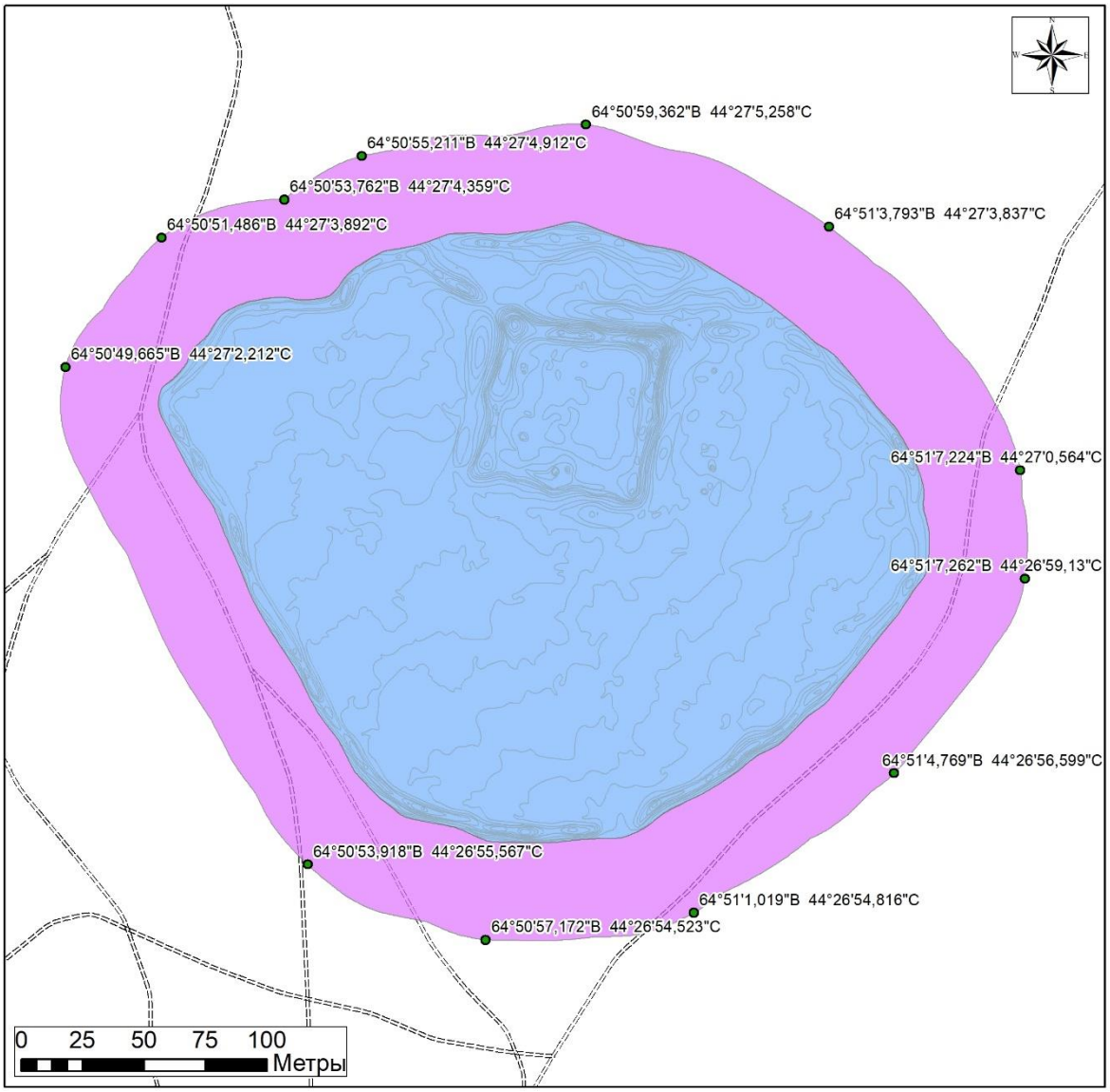

Городище Зангаркала. Границы охранной зоны.

координаты

памятник историко-культурного наследия; площадь 56 067,21 кв.м

охранная зона; 40 м от границ памятника историко-культурного наследия; площадь 40 070,43 кв.м

====== грунтовые дороги

изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 5. Занғарқала қалашығы. Күзет аймағының жоспары

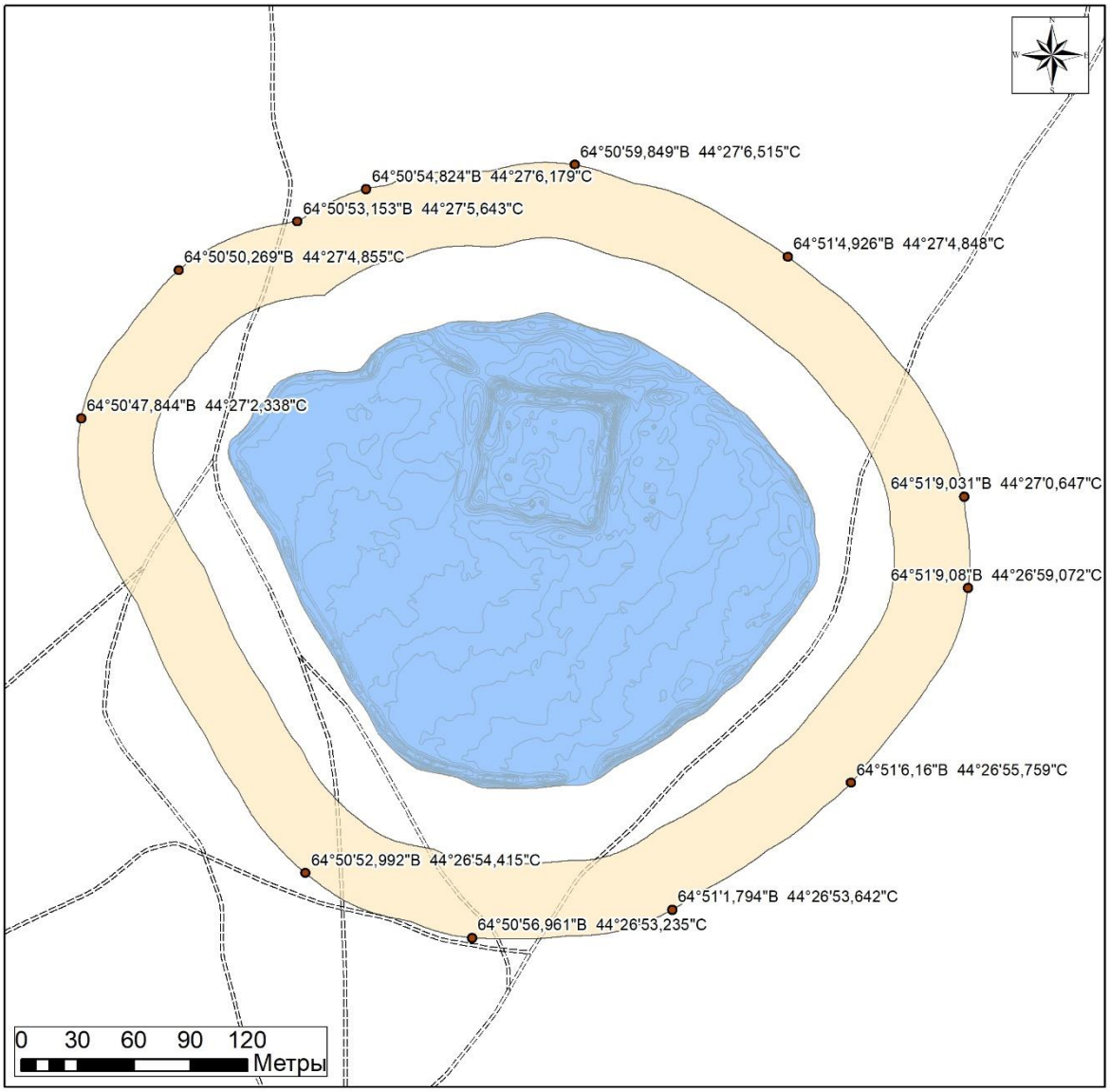

Городище Зангаркала. Границы зоны регулирования застройки.

координаты

памятник историко-культурного наследия; площадь 56 067,21 кв.м

зона регулирования застройки; 40 м от границ охранной зоны; площадь 50 034,11 кв.м

====== грунтовые дороги

изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 6. Занғарқала қалашығының құрылысты реттеу аймағының жоспары

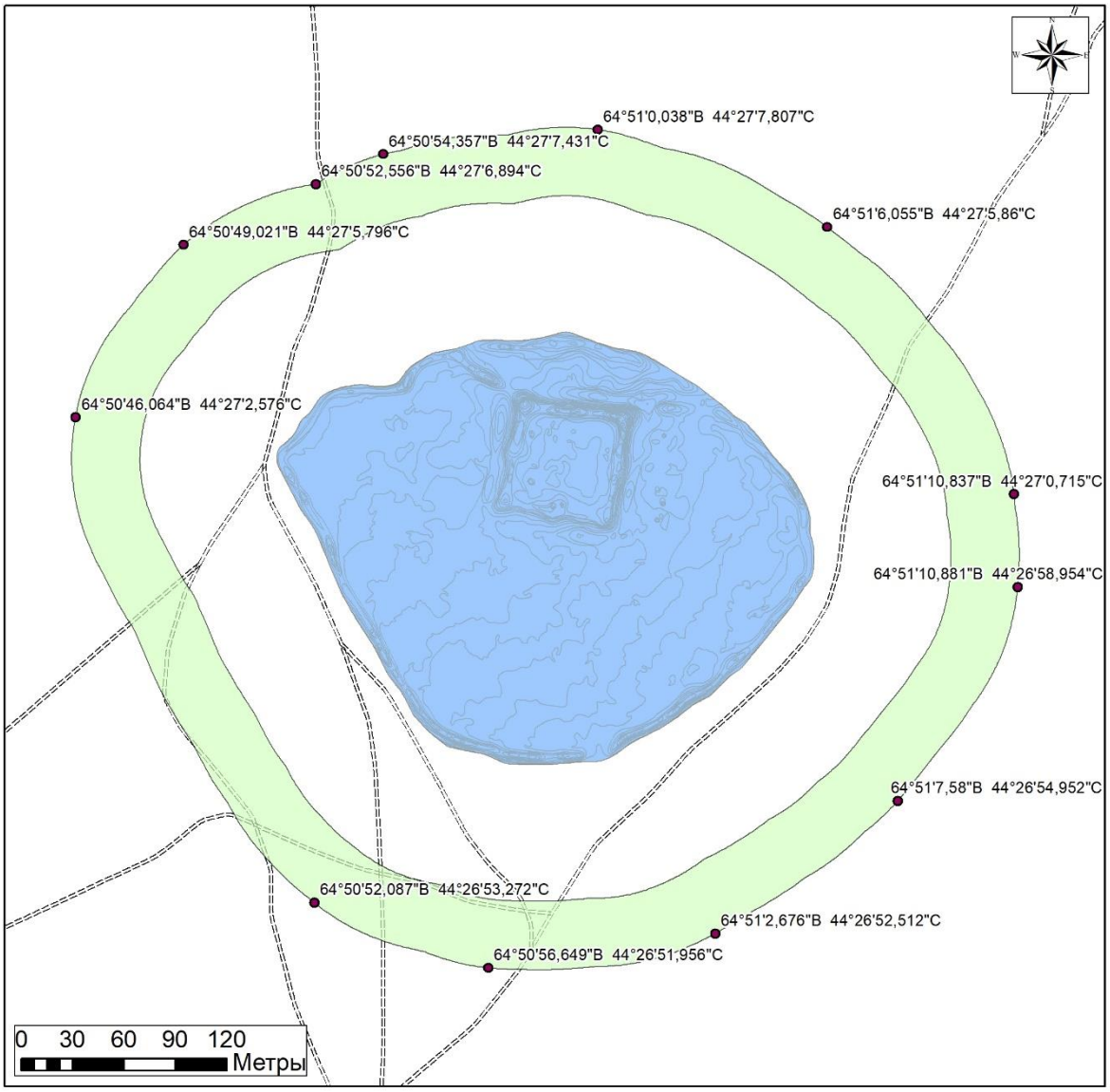

Городище Зангаркала. Границы зоны охраняемого природного ландшафта.

- координаты
- памятник историко-культурного наследия; площадь 56 067,21 кв.м
- зона охраняемого природного ландшафта; 40 м от границ зоны регулирования застройки; площадь 60 052,62 кв.м
- грунтовые дороги
- изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 7. Занғарқала қалашығының табиғи ландшафты қорғау аймағының жоспары

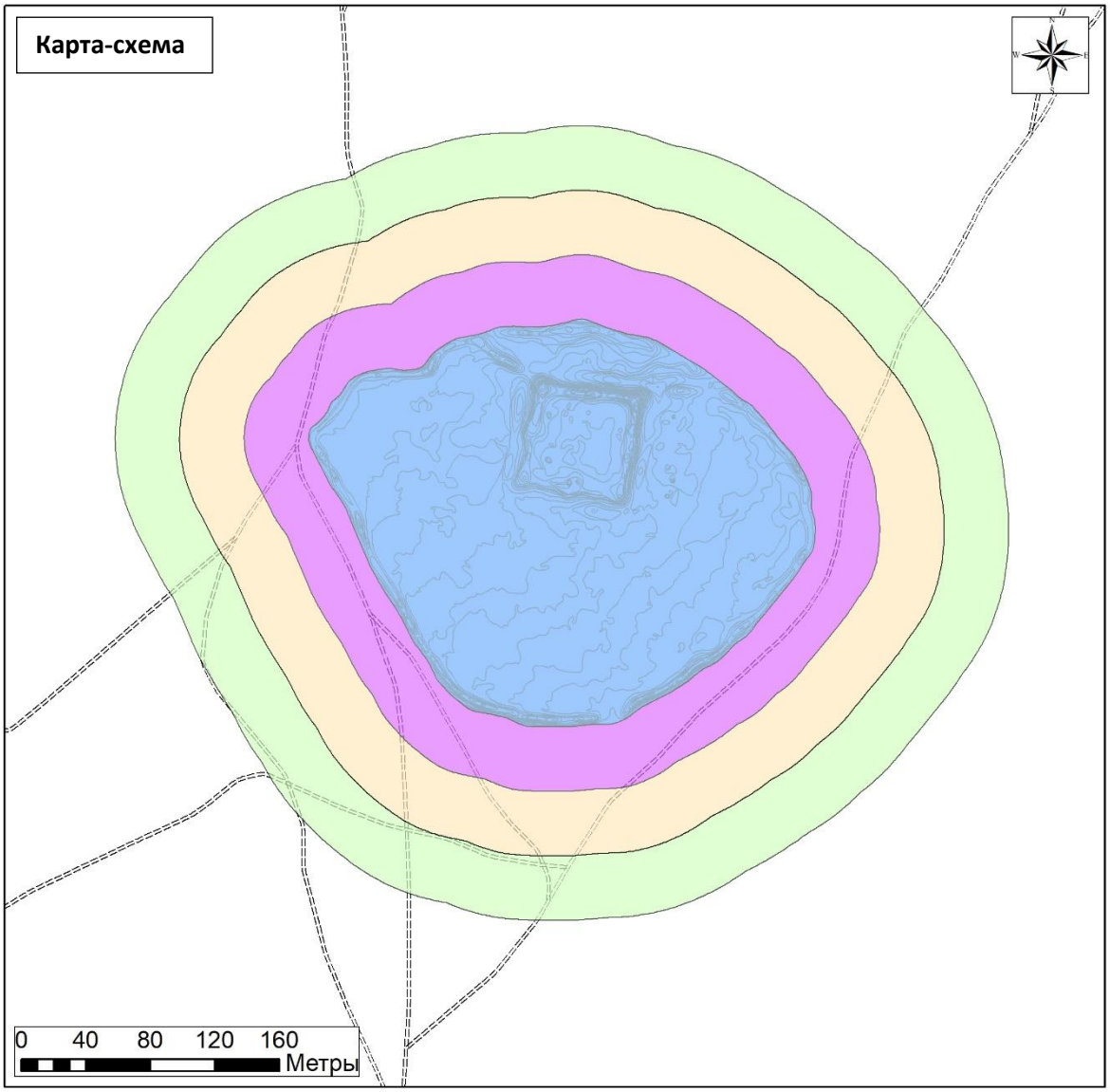

Зоны охраны городища Зангаркала

памятник историко-культурного наследия

охранная зона (40 м)

зона регулирования застройки (40 м)

зона охраняемого природного ландшафта (40 м)

грунтовые дороги

изолинии (шаг 0,1 м)

Сур. 8. Занғарқала қалашығын қорғау аймақтарының жоспары